

ЗМИЈА И ЈАЊЕ

КОЧИЋ - ДАНТЕ - МОЦАРТ - ПРЕШЕРН - КОЧИЋ

Увек, кад прочитам или чујем да је Петар Кочић одустао од поезије, али никада од политике, помислим на великог италијанског песника Дантеа Алигијерија (1265-1321), који је поступио управо обрнуто: одустао је од политике - у коју се бацио пуним жаром, мислећи да је дошло време када својим знањем и искуством може помоћи родном граду - али не и од поезије!

Међутим, као што Данте није заборавио ту своју политичку епизоду - у коју је уложио пет година живота, од 1295. до 1300. - него ју је на најсублимнији начин уградио у многе стихове своје КОМЕДИЈЕ, посебно у шесто певање *Чистилишта* - ни Кочић није заборавио да је на својим почецима био песник! Видљиве трагове тог лирског искуства, што је одавно установљено, сусрећемо на многим страницама његових приповедака, у описима личности и природе, од којих су неке праве поетске прозе, или чак песме у прози. Тај утисак, та песничка црта огледа се не само у сликама и врло препознатљивом речнику - који никада није нити ће избледети - него и кроз употребу ритма који на неким местима наводи да се текст чита као стихована мелодија. Један од добрих примера тог поступка је славни натпис на његовом споменику у средишњем бањалучком парку на коме је једна мисао о слободи и непонизности која нема ничег извештаченог управо због тога јер је исказана ритмом који подсећа на Хомерове хексаметре!

Волим да поредим Кочића с неким песницима и уметницима о којима се обично не говори поводом њега! Тај слични однос између *политике* и *поиетике* открио сам и у случају словеначког песника Франца Прешерна (1800-1849) кога Кочић није могао не познавати, као ни нека његова дела, *Сонетни венац* свакако, у коме се љубав према завичају и према једној младој жени преплеће с отпором према окупатору - рекао бих *укопатору!* - попримајући изгледа једне личне револуције у значењу побуне, *устанка!*

Заједничко за Дантеа, Прешерна и Кочића је то што су све тројица - у не тако удаљеним крајевима Европе - живела трпећи исти притисак (мада Прешерну и Кочићу боље одговара наша реч *јарам*) исте, аустријске власти! У поменутом шестом певању *Чистилишта* Данте се отворено обраћа аустријским владарима да дођу и уведу реда међу побуњене градове Италије подељене на сурово супротстављене политичке странке, чинећи то на тако инвентиван и инвективан начин да није тешко закључити да ни та призивана власт са стране није решење за мир и стабилност. Препредени аустријски моћници добро су знали да је најлакше владати завађеним силама, и истовремено извлачити онолико користи колико им је потребно.

Много година после Дантеове смрти, аустријска власт, оличена у деспотици Марији Терезији, заиста је освојила Италију - од Милана до Напуља - као што се поступно и неумољиво ширила преко Словеније и Хрватске, све док то ширење није завршено анексијом Босне и Херцеговине! То ширење је имало својих добрих страна, али под условом да се беспоговорно ћути и прихвата. За оне који су повремено и појединачно подизали гласове аустријска полиција је измислила име *freigeist*, *фрајгајст*, слободни (дакле опасни, бунтовнички) дух! Као такав био је још у младости, за време својих студентских дана у Бечу, проглашен Франце

Прешерн, исто као и Петар Кочић који се такође - али педесетак година после великог Словенца - затекао у том истом Бечу.

Прва особина тих слободних духова била је њихова урођена особина да гласно и на сваком месту где треба кажу своју мисао, ма колико она угрожавала њихов положај у друштву чија је полиција слушала и памтила све! Такав је био Прешерн, такав је ништа мање био и Кочић! Довољно је присетити се да је Прешерн управо у Бечу превео на словеначки величанствену Биргерову поему *Ленора*, чиме је показао да је и тај језик способан за највеће уметничке узлете, и вероватно је то разлог што је аустријски цензор за Словенце у Аустрији и саветовао младом Прешерну да се окане поезије; довољно је присетити се да је Кочићева политичка инвектива - равна по замисли и остварењу шестом певању Дантеовог *Чистилишта* - написана управо у Бечу, у коме се у то време решавала политичка судбина Европе, и посебно Балкана, - да бисмо схватили да су обојица сами себе, свесно колико и несвесно, одредили за одстрел. Аустријска власт није пропустила прилику да ни једног ни другог не промаши!

И Прешерн и Кочић имали су по томе једног великог претходника, композитора Моцарта (1756-1791) који није крио свој презир према Бечлијама (тј. Аустријанцима), што је његовог оца Леополда доводило до очаја, јер је знао колико тај „барутни” језик његовог сина може да буде погубан, што је и био! Не лажно оптужени Антонио Салијери, него управо та аустријска терезијанска власт није промашила ни Моцарта, теза коју сам потпуно развио у књизи МОЦАРТ, *Злочин Марије Терезије*.

Заиста, и за Дантеа и за Прешерна и за Кочића може се рећи, као што је Леополд Моцарт рекао своме сину у једном писму, да су били обдарени тим „барутним” језиком који их је, једним делом, излагао највећој, смртној опасности, али су с друге стране у том истом језику налазили свој исконски *raison d'être*. У тој

чињеници најпотпуније се схвата њихова, до последњег даха, стоичка позиција пред Силама Власти с којима нема компромиса. Сви они су претходници оних које су касније, с више или мање рзлога, називали *ангажовани уметник...*

КОЧИЋ У СТИХОВИМА

Кочић је присутан; Кочић је читан и изван школске лектире; о Кочићу су написане позоришне представе, снимљени филмови; многи имају „свог” Кочића.

Откако сам први пута прочитао *Ко искрено и страсно...* на Кочићевом споменику, пре тачно седамдесет година, с руком у мајчиној руци, нисам престао да мислим на Кочића! Нисам га илустровао, као што су то касније чинили ученици Лојзе Чурића у једној бањалучкој основној школи, чији су цртежи послужили за неколико издања *Јаблана*, али сам прилично рано, одлазећи на Змијање и онда кад на њему није било биковског двобоја, начинио овај ритмички кроки, *Змијањска поскочица*, од његовог презимена:

Скочићу Кочићу

луд од сијања и смијања уврх Змијања
да ме дјевице плећате распечате
и да ми рука ђељна опијања и обијања
око плотова њихове плоти потом пријања.

Касније ми се, захваљујући опет мојој мајци која ју је често помињала, појавила слика *Црне куће*, бањалучког затвора у коме је Кочић изгледа више пута боравио. Не знам да ли је та кућа постојала тада, док сам је замишљао, да ли постоји и сада, и чему то здање служи ако постоји, али сам - још једном испитујући

Кочићево име - написао сонет *Глас из Црне куће*, који сам, за разлику од *поскочице*, објавио у збирци *Могућности сонета*, 2014:

Глас из Црне куће

Још, затреба ли, кочићу
безакон јастреб̄а, коњ̄а,
мада на сваком колчићу
једна моја глава воња:

шаљите гласе Кочићу
шаљиве, у дна у доња
баченом, али ко чишћу
стељу жели, је рудоња.

Апс подносим к'о цичу
апсолутну са Змијања
па покаткад од смијања

ја постајем коц бичу
уз који, као кост бићу,
јабука јаука пријања.

Поред ових стихова, написао сам и један текст Кочићеви ковачићи који сам, уз ковачки наковањ, певао у београдској библиотеци приликом уручења Кочићеве књиге, а елементе свих тих текстова искористио сам за свој захвални говор приликом недавне доделе Кочићеве награде, 27. августа 2017.

У последњој строфи те пригодне песме рашчланио сам магичну реч Змијање на два, како ми се чини, саставна дела: змија и јање, што би могао бити добар наслов неког романа о Кочићевом животу, а можда не само његовом:

Кочић, повесмо јаукā,
о кад би га било мање!
Змија за испод јастука,
Јање само за миловање.

Кочићева судбина оличена је у змији отровници - јер умро је од аустријског отрова - и жртвеном јањету које се у пуној невиности и белини препушта руци целата; стоик није довољно јака реч за тај став. У Кочићевом случају реч је о коначном отпору.

КОЧИЋ НА ФРАНЦУСКОМ

Откако сам студентима на Сорбони целу једну школску годину, 1979-80, тумачио Кочића, и покушавао да с њима преведем неке његове приповетке, нисам престао да сањарим о његовим будућим преводима на светске језике. Тешкоће које сам наслутио приликом својих покушаја и сад ми се као и онда чине непремостиве. Пишући, након тог искуства, краћи оглед *Слова: Кочићева слава*, најбоље сам схватио изразе поштовања које су Исидора Секулић и Иво Андрић изразили пишући поводом Кочићевог језика! Тај пројекат превођења Кочића на стране језике неће бити остварен уколико се не нађу заиста компетентни преводиоци, поуздани издавачи, и не пружи им се сва потребна подршка.

Са своје стране досад сам у том смислу учинио оно што сам могао: као уредник *Путева* током четири године, обезбедио сам превод *Јаблана* на енглески, француски, арапски, немачки и штампао их у неколико бројева. Касније, 2002, састављајући на француском антологију песника бивших југословенских република, од Франца Прешерна до Душана Васиљена и Горана Ковачића, *Les saluts slaves, Славенски поздрѣви*¹, одлучио сам да међу њих уврстим и прегршт Кочићевих младалачких стихова! Кочић је једини песник у тој антологији чије сам стихове попраатио једном фуснотом у којој сам објаснио да је реч о младалачким песмама, али којих се Кочић никада није одрекао, и изразио наду да ће једнога дана и његово прозно дело, приповетке и драме, посебно *Јазавац пред судом* и *Суданија*, бити доступно француским читаоцима.

Кочић је у тој антологији заступљен с две песме, дужом *Поноћни звуци*, и двокатренском *Спустивши главу*... Превео сам те стихове с великим уживањем и одмах сам осетио да сасвим лепо звуче на француском.

En posant ta tête...

En posant ta tête sur mon sein,
Tu pleurais, innocente enfant,
Et ta chevelure douce et épaisse
Cachait le visage sombre, sans fard.

¹ Књига је, с репродукцијом фреске Бели анђео из Милешеве, штампана у врло лепом издању, у оловној техници, што је било могућно искључиво захваљујући разумевању тадашњег амбасадора БиХ у Француској, господина Слободана Шоје, који је тај пројекат у потпуности подржао.

Et je pleurais aussi, te regardant,
Et mes larmes coulèrent soudain,
Mais pourtant je fus si heureux,
Car pour l'amour l'amour j'obtins.

Чак бих се усудио рећи да се у последњем стиху превода ове Кочићеве љубавне песме налази један ефекат - l'amour l'amour - који се никада није појавио у тако дугој традицији те поезије, а који ми је Кочић омогућио својим стихом:

Јер љубав сам за љубав стек'о.